

RĪGĀ

2020.gada 3.augustā
Nr. 1-23/134_e
Uz 02.07.2020. Nr.4.1-34/27/3610

Finanšu ministrijai
paziņošanai e-adresē

Par priekšlikumiem ēnu ekonomikas ierobežošanas plānam

Latvijas Finanšu nozares asociācija (turpmāk – Asociācija) ir iepazinusies ar Finanšu ministrijas (turpmāk - FM) 2020.gada 2.jūlija vēstuli Nr.4.1-34/27/3610, kurā tiek aicināta sniegt novērtējumu par ēnu ekonomiku ietekmējošiem faktoriem un priekšlikumus veicamajiem pasākumiem tās mazināšanai.

Atbalstām FM ieceri pārskatīt ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumu plāna izstrādi, veidojot uz risku novērtējuma un pārvaldības principiem pamatotu plānošanas procesu, ievērojot šādus principus:

- ēnu ekonomiku veicinošu faktoru (cēloņu) identificēšana un novērtēšana;
- faktoru (cēloņu) ietekmi mazinošu pasākumu noteikšana konkrētajā nozarē (apakšnozarē) un iesaistīto iestāžu, kā arī nevalstisko organizāciju mērķtiecīgi īstenoti pasākumi noteiktu faktoru ietekmes mazināšanai.

Pievērsoties konkrētiem ierosinājumiem ēnu ekonomikas mazināšanai, informējam par tālāk minēto.

Pirmkārt, Asociācija kopš š.g. maija organizē sanāksmes ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (turpmāk - LTRK), komercbanku, Attīstības finanšu institūcijas "Altum" un Ekonomikas ministrijas (turpmāk - EM) pārstāvjiem par finansējuma pieejamības veicināšanu tautsaimniecības attīstībai, ņemot vērā EM izstrādātajā stratēģijā "Stratēģija Latvijai COVID-19 krīzes radīto sekas mazināšanai" rīcības virzienam "Finanšu pieejamība" noteikto mērķi. Jūlijā uz šīm sarunām tika uzaicināti arī FM pārstāvji, ņemot vērā, ka ir uzsākts darbs pie Finanšu sektora attīstības plāna izstrādes 2021.-2023.gadam, kurā paredzēts iekļaut arī "Finanšu pieejamības" sadaļu. Sarunu gaitā, cita starpā, īpaši tika uzsvērtā un identificēta ēnu ekonomikas būtiskā negatīvā ietekme gan uz tautsaimniecības kreditēšanas straujāku pieaugumu, gan tautsaimniecības ilgtspējīgu attīstību. Ēnu ekonomikas negatīvo ietekmi uz kapitāla tirgus attīstību atzīst arī NASDAQ OMX Riga vadība. Analizējot Lursoft pieejamos uzņēmumu pārskatus par 2019.gadu (šobrīd tos iesnieguši aptuveni 65% uzņēmumu), secinām, ka ap 42% uzņēmumu ar apgrozījumu līdz 200 000 eiro ir negatīvs pašu kapitāls. Swedbank 2016.gadā veiktajā pētījumā tika secināts, ka no aptuveni 200 000 uzņēmumiem, kas reģistrēti, tikai 25 000 ir iesniegti gada pārskati, norādīts apgrozījums virs 1000 eiro mēnesī un peļņa.

Negatīvs pašu kapitāls tiek atzīts par faktoru, kas var liecināt par uzņēmuma maksātspēju, vienlaikus šādi uzņēmumi praktiski nopietnus darbības ierobežojumus neizjūt. **Asociācija aicina organizēt kvalitatīvu diskusiju ar iesaistītajām pusēm, t.sk. EM, LTRK, Uzņēmumu reģistru (turpmāk - UR) par uzņēmumu ar negatīvu pašu kapitālu darbības ierobežošanu, t.sk., ja nepieciešams, izstrādājot atbilstošu normatīvo regulējumu.**

Otrkārt, vēlamies vērst uzmanību uz mazkapitāla sabiedrībām ar ierobežotu atbildību, kas Finanšu izlūkošanas dienesta veiktajā risku novērtējumā ir iezīmētas kā riska segments. Šobrīd UR paļaujas uz klienta apstiprinājumu par kapitāla ieskaitīšanu kredītiestādes kontā, neprasot kredītiestādes izziņu, kā rezultātā pastāv risks, ka uzņēmums patiesībā neatbilst kritērijiem, lai šo kontu atvērtu, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas vadlīniju pārkāpumu dēļ. Lai mazinātu identificēto risku, aicinām noteikt, ka arī mazkapitāla sabiedrībām ar ierobežotu atbildību UR jāiesniedz kredītiestādes izziņa par pamatkapitāla apmaksu. Papildus nosakāms, ka UR datu veidā jāuzkrāj informācija par kredītiestādi, kurā kapitālsabiedrība pamatkapitāla apmaksu veikusi.

Treškārt, vēlamies aktualizēt saimnieciskās darbības konta iniciatīvu. Asociācija 2020.gada 11.maija vēstulē Nr.1-23/74_e FM¹ norādīja, ka atbalsta saimnieciskās darbības konta iniciatīvu, ja vien risinājuma ieviešanai izmanto jau esošos tehniskos risinājumus. Asociācija aicina maksājumu konta pārskata iegūšanai izmantot Eiropas Parlamenta un Padomes 2015.gada 25.novembra Direktīvā (ES) 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū² paredzēto KIP³, savukārt maksājumu iekasēšanai - Kredītiestāžu likuma 66.² pantā paredzēto un jau strādājošo risinājumu (Valsts ieņēmumu dienesta un zvērinātu tiesu izpildītāju rīkojumu izpildes automātiskā sistēma attiecībā uz kontos esošajiem līdzekļiem), to modificējot ar tādiem darbību izpildes aprakstiem (kodiem), kas nebūtu saistīti ar parādu piedziņu, bet gan ar maksājumu (naudas) pārskatīšanu nodokļu samaksai.

Ceturtkārt, kontekstā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas politiku aicinām pārskatīt skaidras naudas darījumu apmēra ierobežojumu riskantākos sektoros, konkrētos darījuma tipos un lielos darījumos, t.sk., piemēram, ierobežot rēķinu apmaksas veikšanu skaidrā naudā par studijām (īpaši aktuāls ārzemju studentu segmentā), kā arī kopumā noteikt zemākus limitus skaidras naudas darījumiem, kurus drīkst pieņemt un izmaksāt jebkura persona Latvijā.

Piektkārt, jāņem vērā, ka ēnu ekonomiku veicina ne tikai darba devēju, bet arī darbinieku prasības pēc "aplokšņu" algām. Asociācija ir veikusi analīzi⁴ par fizisku personu parādsaistībām, kā rezultātā ir secināts, ka ar tiesas nolēmumu zvērinātiem tiesu izpildītājiem piedziņai civillietās ir nodotas lietas pret 174 000 fiziskām personām, pamatparāda atlikumam sasniedzot ap 1,6 miljardiem eiro. Latvijā ir 73 000 personu, kas kavē maksājumus aizdevumiem no 0 līdz 5000 eiro, kā arī 13 000 parādnieku hipotekāro kredītu segmentā, ko nespēja atmaksāt 2008.gada krīzes dēļ. Ap 53 000 ir uzturlīdzekļu nemaksātāju. Ja hipotekāro kredītu jautājumu atrisina Saeimā 9.jūlijā pieņemtie grozījumi Kredītiestāžu likumā, tad "mazo" aizdevumu parādu problēmas risinājums vēl tiek diskutēts. Gandrīz trešdaļa no "mazajiem" parādiem (500 - 5000 eiro) ir atgūšanās procesā vairāk nekā 10 gadus. Savukārt uzturlīdzekļu parādu gadījumā parādniekam nesaglabā minimālo algu, bet mazāk (50%), kas motivē darbinieku pieprasīt atalgojuma izmaksu skaidrā naudā (bez uzrādīšanas grāmatvedības uzskaitē), attiecīgi darba spēka ierobežotās pieejamības dēļ darba devējs var būt spiests to darīt. Šajā kontekstā atbalstām FM ieceri īstenot valsts pētījumu programmu "Ēnu ekonomikas mazināšana ilgtspējīgas ekonomikas attīstības nodrošināšanai" un uzskatām, ka **viens no pētījumiem varētu būt vērsts uz fizisko personu parādu**

¹ https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2020/05/par_saimnieciskas_darbibas_konta_iniciativu.pdf

² ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK

³ Konta informācijas pakalpojums

⁴ https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2020/07/mazie_paradi_prezentacija_27072020.pdf

problemātikas ietekmi uz ēnu ekonomiku, piedāvājot konkrētus risinājumus. Tāpat veiktās analīzes rezultātā **Asociācija ir secinājusi, ka nav vienota, valstiska reģistra, kur būtu pieejama informācija (statistika) par visām fiziskas personas parādsaistībām, attiecīgi valstī nevienam nav pilnas informācijas par fiziskas personas saistībām (maksātspēju).**

Sestkārt, ir nepieciešams nodrošināt, ka visi dati, kas var palīdzēt atklāt korupciju, interešu konfliktus publiskajos iepirkumos kā pirms, tā pēc līguma noslēgšanas, ir publiski pieejami atvērto datu formātā. Norādāms, ka šobrīd plašā, visaptverošā līmenī "sarkanie karogi" iepirkumos netiek analizēti - lietas tiek skatītas, galvenokārt pamatojoties uz personu iesniegumiem, nevis mērķtiecīgu datu par publiskajiem iepirkumiem un saistīto datu analīzi (piemēram, vai viens un tas pats dažādu pretendentu patiesais labuma guvējs regulāri neuzvar konkrētas pašvaldības izsludinātajos iepirkumos; vai personas, kas ieguvušas tiesības slēgt līgumu nav saistītas ar iestādes vadību, iepirkuma komisijas locekļiem, vai tirgus nav vienojies par konkrētu prasību iekļaušanu iepirkumos, kas ir nesamērīgi augstas utt.). Brīva datu pieejamība veicina to izmantošanu analītikas vajadzībām un var sniegt pienesumu valsts sektoram apstākļos, kuros valsts pusē izveidot atbilstošus analītikas rīkus nav iespējams.

Septītkārt, vēršam FM uzmanību uz ļoti satraucošu statistiku, proti, pēc Eiropas Komisijas pasūtījuma veiktās aptaujas rezultāti⁵ liecina par iedzīvotāju ļoti augstu tolerances līmeni pret korupciju, **tikai 34% to uzskata par nepieņemamu.** Ļoti svarīgi ir veikt regulāru sabiedrības finanšu pratības paaugstināšanu (nulle tolerance pret korupciju utt.), īstenot izglītošanas pasākumus un apmācības, skaidrojot ēnu ekonomikas ietekmi uz katru cilvēku individuāli un tautsaimniecību kopumā. COVID-19 pandēmija ļoti skaidri iezīmēja, cik daudz krīzes laikā valsts palīdz cilvēkiem, kas godprātīgi maksājuši nodokļus, un cik daudz grupām, kas maksā nodokļus par daļu no saņemtajiem ienākumiem vai nemaksā nemaz. Nepieciešama regulāra komunikācija ar uzņēmējiem, uzsverot nepieciešamību uzlabot korporatīvo pārvaldību, ētikas standartus un veicināt sociāli atbildīgu darbību, ieviešot atbilstošas riskos balstītas iekšējās kontroles sistēmas. Uzņēmējiem ir svarīgi apzināties, ka:

- a) izdošanos biznesā, kā arī finansējuma piesaistīšanu un, protams, uzņēmuma reputāciju kopumā ietekmē uzņēmuma paša ikdienas darba labā prakse;
- b) nepieciešamas atbilstošas iekšējās kontroles sistēmas izveide sadarbības partneru izvēlē, izsekojamu un saprotamu naudas plūsmu nodrošināšana, kā arī tādu labas pārvaldības elementu nodrošināšana kā caurspīdīga uzņēmumu īpašnieku struktūra, valdes, padomes locekļu piemērotības amatam pārbaude un iekšējā audita funkcijas esamība;
- c) efektīva cīņa ar ēnu ekonomiku un citiem finanšu noziegumiem, kā arī korupciju var būt tikai ciešā valsts iestāžu un visu industriju sadarbībā, tas nav tikai valsts iestāžu uzdevums;
- d) uzņēmumos jāveido nulles tolerances kultūra pret korupciju, nodokļu nemaksāšanu, finanšu noziegumiem, naudas atmazgāšanu;
- e) jāveido reāli strādājoši trauksmes cēlēju kanāli, jāapmāca darbinieki, kā tie efektīvi un atbilstoši likuma mērķim izmantojami,
- f) jāveido nepieciešamās prasmes, lai nodrošinātu atbilstību likumu prasībām un arī efektīvi iesaistītos noziegumu apkarošanā, veidojot efektīvu partnerību ar valsts iestādēm;
- g) profesionālo pakalpojumu sniedzējiem - piemēram, grāmatveži, juristi un advokāti - jāveicina uzņēmēju izpratne par prasībām un jāspēj nodrošināt gan nepieciešamās prasmes, gan zināšanas kvalitatīva atbalsta sniegšanai.

⁵ Special Eurobarometer 470, Report "Corruption", December 2017

Asociācija pateicas Finanšu ministrijai par iespēju sniegt ieteikumus ēnu ekonomikas ierobežošanas plānam, kā arī cer uz ieteikumu virzību un veiksmīgu turpmāko sadarbību!

Ar cieņu

valdes priekšsēdētāja

Sanita Bajāre

**ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR
DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU**

I.Alhasova, ieva.alhasovas@financelatvia.eu